

Varhaiskasvatuksen Opettajien Liitto
Rautatieläistenkatu 6
00520 Helsinki

Aika: keskiviikko 18.10.2023 klo 9.30

Asia: HE 41/2023 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024

<https://www.eduskunta.fi/pdf/HE+41/2023>

Teema: Talousarvioesityksen keskeiset painotukset ja kipupisteet; ml. varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen tasa-arvo ja laatu sekä perustaitojen ja -valmiuksien parantamiseen tähtäävät toimet; lukutaito osana perustaitojen kehittämistä; pätevän henkilöstön saatavuus sekä koulutuspaikkojen riittävyys.

Varhaiskasvatuksen Opettajien Liitto (VOL) kiittää mahdollisuudesta lausua vuoden 2024 talousarvioesityksestä ja keskittyy tarkastelemaan esitystä varhaiskasvatuksen lähtökohdista seuraavasti:

Varhaiskasvatuksen vaikuttavuus on kansainvälisin tutkimuksin osoitettu. Lasten sosiaaliset, emotionaaliset ja kielelliset taidot luodaan jo päiväkodeissa. Tutkimukset ovat tuoneet yhä vahvemmin esille, että varhaiskasvatus on keskeisessä roolissa lasten oppimiskyvyn ja eriarvoisuuden ehkäisyssä. Varhaiskasvatus vaikuttaa erityisen voimakkaasti, jos lapsen perheen sosioekonominen asema on muita matalampi.

Kansallisen osaamisperustan vahvistamisen kannalta varhaiskasvatuksen kehittämistä tulee jatkaa pitkäjänteisesti ja systemaattisesti. Varhaiskasvatuksen Opettajien Liitto tukee opetusministeriön helmikuussa 2023 julkaistua virkanäkemystä, jonka mukaan varhaiskasvatuslain toimeenpanoa on nimenomaan jatkettava määrätietoisesti, jotta henkilöstön koulutustasoa saadaan nostettua vuoteen 2030 mennessä. Kehittämisen tulee perustua tutkimustietoon osana koulutusjärjestelmää sekä lapsen sivistyksellisenä oikeutena.

Pätevän henkilöstön saatavuus

Pienten lasten varhaiskasvatus vaatii osaamista ja ymmärrystä pienten lasten oppimisen taustalla olevista mekanismeista ja heille sopivista kasvatusta ja opetusmenetelmistä. Tämä edellyttää opettajakoulutuksen suorittaneita opettajia. Resurssien riittävällä ja oikein kohdentamisella päiväkodeissa saavutetaan sekä yhteiskunnan että yksilön näkökulmasta lyhyellä ja pitkällä aikavälillä merkittäviä hyötyjä.

Erityisesti suuret kaupungit kamppailevat henkilöstön riittävyyden kanssa, mutta opettajapula on koko maata koskeva. Opettajapula on vaivannut alaa vuosikymmeniä ja varhaiskasvatuslain normatiiviset tavoitteet nostivat lopulta esiin vuosikymmeniä järjestelmää jäytäneen mittavan varhaiskasvatuksen opettajapulan.

Sivistysvaliokunta on edellisellä hallituskaudella todennut eri yhteyksissä varhaiskasvatuksen koulutetun henkilöstön ja koulutuspaikkojen merkityksestä (mm. SiVM 7/2019 vp, SiVM 1/2021 vp, SiVL 3/2019 vp, SiVL 17/2021 vp ja SiVL 19/2021 vp). VOL toteaa, että henkilöstöpulan ratkaisu edellyttää yli hallituskausien ulottuvaa kehittämistä.

Talousarvioesityksessä korkeakoulujen aloituspaikkoihin on suunnattu 11,7 miljoonaa euroa. Tästä olisi ollut mahdollista hallitusohjelman kirjauksen mukaisesti suunnata rahoitusta varhaiskasvatuksen opettajien koulutusmäärien nostolle 1400 aloituspaikan tasolle. Yliopistojen aloituspaikkojen lisäys tämän määrän saavuttamiselle olisi ensi vuodelle 250–300 uutta lisäaloituspaikkaa. Tämä olisi tarkoittanut varhaiskasvatuksen opettajakoulutuksen aloituspaikkojen lisärahoitusta 2–3 miljoonalla eurolla.

Budjettiehdotuksessa linjattu jako korkeakoulujen välillä tarkoittaisi vain 1,7 miljoonaa euroa yliopistoille, mikä ei riitä ensi vuoden koulutuspaikkojen lisäämiseen alkuunkaan.

➔ **VOL esittää, että varhaiskasvatuksen opettajien koulutukseen tulee ensi vuodelle suunnata 2–3 miljoonaa euroa ja vaatii hallitusohjelman mukaisesti 1 400 varhaiskasvatuksen opettajan kouluttamista vuosittain yliopistoissa.**

Päiväkotien henkilöstörakenteen kehittämiseksi ja koulutustason nostolle on pitkä siirtymäaika vuoteen 2030. **Lain edellyttämään henkilörakenteeseen pääseminen edellyttää määrätietoista ja suunnitelmallista toimeenpanoa. Siirtymäaika uuden varhaiskasvatustavan mukaiselle henkilöstömitoitukselle on tulossa voimaan seitsemän vuoden päästä, eikä lain toimeenpanon edellyttämiä riittäviä toimia ole vielä toteutettu.** Koulutuspaikkojen lisästarve sekä kustannus riippuvat siitä, millaisia toimia ja **kuinka nopealla aikataululla toimeenpannaan.** Opettajapula kasvaa joka vuosi, jollei riittäviä toimenpiteitä käynnistetä ajoissa.

Vuoden 2024 jälkeen ministeriön ja yliopistojen välisessä sopimuksessa on nostettava nykyinen sovittu koulutustavoite 855 paikasta 1400 paikkaan vuodessa. Nykyisestä opettajakoulutukseen kohdennetusta rahoituksesta on jatkossa käytettävä enemmän opettajapulasta pitkään kärsineeseen varhaiskasvatukseen ainakin vuoteen 2030 saakka.

VOL korostaa, että varhaiskasvatuksen päämäärätietoinen ja pitkäjänteinen kehittäminen on keskeinen osa opettajien ja koko alan veto- ja pitovoimaa. Tämän ovat havainneet muun muassa Kantonen ja muut (2020): varhaiskasvatuksen opettajan ammattiin vahvasti suuntautuneiden käsitykset viime vuosien varhaiskasvatuksen yhteiskunnallisen kehittämisen ja arvostuksen noususta ovat varsin myönteisiä. Usko alan kehittämisen jatkumiseen on alalle suuntautuneiden mielestä ratkaisevaa.

Poukkoileva politiikka on erityisen kriittistä varhaiskasvatuksen veto- ja pitovoiman kannalta, jonka vahvistaminen on kuitenkin kirjattu hallitusohjelmaan. Poukkoilevaisuus tuottaa sen, ettei alaa harkitsevat tiedä, mikä varhaiskasvatuksen kehittämisen suunta tulevaisuudessa on. Varhaiskasvatus tulee vakiinnuttaa perusopetuksen mukaisesti, jotta varhaiskasvatus pääsee kehittymään sekä järjestelmänä että alana.

Varhaiskasvatustutkimus painottaa pedagogiikkaa, mikä on ollut vahva varhaiskasvatuksen kehittämisen suunta viime vuosien aikana. Varhaiskasvatuksen kehittämisessä tulee ottaa mallia perusopetuksen onnistumisista ja välttää muissa maissa tehtyjä virheitä.

Varhaiskasvatuksen maisterikoulutuksen riittävydestä on lisäksi huolehdittava, sillä uusi laki muutti päiväkodin johtajien kelpoisuuden varhaiskasvatuksen maisteritasoiseksi vuodesta 2030 alkaen.

Varhaiskasvatuksen laadun kehittäminen tarvitsee suomalaista varhaiskasvatustutkimusta ja opettajakoulutus tarvitsee varhaiskasvatuksen opettajakoulutuksen suorittaneita kasvatustieteen tohtoreita. Varhaiskasvatuksen maisterikoulutus on silta varhaiskasvatuksen tohtoritutkintoon. Tältä osin

tarvitaan sekä varhaiskasvatuksen opettajakoulutettuja että myös varhaiskasvatukseen suuntautunutta kasvatustieteen maisterikoulutusta.

Tasa-arvorahoituksen vakiinnuttaminen

Talousarvioesityksessä esitetään tasa-arvorahan nostamista 65 miljoonan euroon. VOL katsoo, että rahoituksella voidaan tukea sellaisia alueita, joilla perheiden sosioekonominen tilanne voi olla haastava. Rahoituksen turvin on muun muassa palkattu varhaiskasvatuksen erityisopettajia ja pienennetty lapsiryhmiä, jolloin opettajat voivat vastata paremmin lasten yksilöllisiin tarpeisiin.

Edellisellä kaudella uusittu rahoituslaki antoi mahdollisuuden jakaa rahoitusta neljälle vuodelle kerrallaan vähentäen merkittävästi rahoitushakujen hankaluutta. Talousarvioesityksen mukaan tämä on nyt uhattuna. Suunnitelmassa oleva tasa-arvorahan taso vaihtelee vuosittain 25–75 miljoonan välillä, mikä aiheuttaa epävakautta sekä johtaa väistämättä toistuviin hankkeisiin.

Tasa-arvorahan taso 65 miljoonaa vuodelle 2024 tulee säilyttää koko hallituskauden ajan vakaana, jotta rahoituksen vaikuttavuus voidaan saavuttaa. Myös rahoituksen myöntämisen kriteerit tulee olla samat kuin vuosina 2021–2022. Tämä helpottaa avustuksen hakemista ja se on mahdollista kohdistaa vaikuttavimpaan osaan eli kelpoisten opettajien ja erityisopettajien määrään ryhmissä. Rahan käyttöä tulisi myös seurata.

→ **Tasa-arvorahoitusta tulee ylläpitää tasaisena koko kehyskauden ajan ja sen myöntämistä tulee edellyttää neljäksi vuodeksi kerralla.**

Lopuksi

Varhaiskasvatuksen opettajakoulutuksen siirto yliopistoihin vuonna 1995 on vahvistanut kaikkien opettajien yhtenäistä tietopääomaa ja muodostaa näin lapselle sujuvan jatkumon varhaiskasvatuksesta perusopetukseen. On tarpeen huomioida, että vaativat normatiiviset tavoitteet ovat nostaneet toiminnan tavoitteita päiväkodeissa ja nykyisin mittavissa määrin henkilöstö, jolla ei ole koulutusta opettajan tehtäviin, hoitavat opettajan tehtäviä. Kansallinen varhaiskasvatuksen arviointi tulee nostamaan yhä enemmän esiin sellaisia vaatimuksia, jota edellyttävät opettajan koulutuksen tuomaa osaamista ja vahvaa pedagogiikan johtamisen osaamista päiväkodin johtajilta. Henkilöstön uupumisen kannalta opettajapula ja päiväkodin johtajien pedagogiikan johtamisen osaaminen on nyt erityisen kriittistä.

Lähteet: Kantonen, E., Onnismäe E-L., Reunamo, J. & Tahkokallio L. (2020). Sitoutuneet, epävarmat ja poistujat – varhaiskasvatuksen opettajaksi opiskelevien sitoutuneisuus työelämään opintojen loppuvaiheessa. *Journal of Early Childhood Education Research*, 9(2), 264-289.

Helsingissä 17.10.2023

Anitta Pakanen

Jaana Lahdenperä-Laine

puheenjohtaja
Varhaiskasvatuksen Opettajien Liitto

Varhaiskasvatuksen asiantuntija
Varhaiskasvatuksen Opettajien Liitto